

dicaret condemnandum. Vnde iussu eius deductus eum inquit Chrysofost. quasi regem quendam lancearijs stipatum cum tanta multitudine in nocte, timentes iram & impetum populi. Cæsarea autem ista Palæstinæ est, de qua sup. cap. 21. distans ab Ierosolymis 30. leucis: ideo non potuerunt huc milites vna die deducere Paulum, sed manserunt Antipatride, quæ est vrbs Palæstinæ in tribu Manasse, quæ olim dicta est Capharsalama, vt. 1. Macha. 7. Exiuit Nichanor obuiam Iudæ in pugnam iuxta Capharsalama. Ea verò sita est in optimo Iudææ cæpo, & diuiti arboribus & fluminibus, inter Diospolim, quæ & Lidida, & Cæsaream Palæstinæ, procul ab Ioppe. 150. stadijs contra orientalem plagam. Iamdudum Tribunus per epistolam suam pro illo rationem reddiderat, & tamen adhuc Iudæi insidiantur: nec tamen soluitur, sed in vinculis accusatores expectat. O Felix, & nimium scælix, si tunc agnouisses scælicitatem tuam, quæ se tibi gratis obiebat, sicut tuus præcessor Cornelius Centurio, qui nec Petrum aduenientem abiecit, sed longè distantem vocauit: tu verò nec Paulum salutis tuæ vocas precionem, sed venientem malè tractas, & in vinculis manere sinis. Vnde nunc scælix viueres, vbi cum Iudæis infcælix cruciaris.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

Accusatus Paulus coram Felice à Iudæis, causam agente Tertullo illorum patrono, respondet, obiecta sibi crimina negans, se Christianum confitens, & se de resurrectione iudicari mortuorum. Quem cum audisset Felix & eius vxor Iudæa, reliquit eum vinctum successori suo Portio Festo.

Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum Ananias cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem aduersus Paulum. Et citato Paulo cepit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam prouidentiam, semper & ubiq; suscipimus, optimè Felix, cum omni gratiarum actione.

Ter-

Tertullus oratorem agens, iudicis primò benevolentiam captat, iudicem laudibus præoccupat, verùm an verè, an falsè loquens oret, parum cōsiderat, qui solùm Iudæos reddere innoxios, iudicem applaudere, & fauorem attrahere, accusatum verò reum & culpabilem reddere: vnde à principio seditiosum, & rerum vocat inuouatorem, præsidè verò adhuc à recta administratione æquissimum, qui tamen multa tyrannicè gereret. Nam & pontificem Ionathan monentem vt pietati daret operam, subornato Dora Ionathæ amico illum in Ierusalem interfecit. Multas in Cæsarea diuitum domos expilauit, alioqui tamen magorum & pseudoprophetarum seditiosos repressit. Nec mirum est si à tali laudetur oratore ab eo quod nõ est, vt admonitus officij esse incipiat qualis esse debet. Deinde captat benevolentiam à persona iudicis, dicens: semper & vbique suscipimus cum omni gratiarum actione: ipsùmq; laudibus præsertim præoccupat, quasi eum attentiosem reddere cupiès, qui de iniusta causa iustam facere tendebat.

Ne diutius autem te protrahã, oro breuiter vt audias nos pro tua clementia. Inuenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditionem omnibus Iudæis in vnuerso orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorũ, qui etiã templum violare conatus est, quem & apprehensum volumus secundum legem nostram iudicare.

Cùm Felix maximè seditiones odio haberet, & in seditiosos sæpiissime animaduertet Tertullus Paulũ imprimis seditionis accusat, vt iudici voluntatem puniendi Paulum immittat, qui non Palestinam modò, sed totum orbem terrarum in Iudæos concitare non cessat, qui auctor est sectæ est Nazarenorum, & templum Dei profanare tentabat, nisi apprehensum prohibuissemus. In quibus Paulum trium præcipuorum accusat, quorum quodlibet morte dignum arbitrabatur. Avertit inquit, quosdam Iudæos à lege patrum suorum, concitatq; inter & legem seruantes controuersiam & seditionem, sed etiam inter Gentes & Iudæos permanentes in lege sua. Est etiam vnus de præcipuis prædicatoribus cuiusdam nouæ sectæ, quam introduxit, Nazarenorum. Vnde Be-

da;

da: In illo tempore Christiani pro opprobrio Nazareni vocabantur. Postea inter Iudæos surrexit hæresis, quæ dicta est Nazarenorum, qui Christum filium Dei credunt de Maria natum, passum etiam & resurrexisse, omnia veteris legis mandata custodientes, sed dum volunt Iudæi & Christiani esse, neutrum sunt. Accusant postremò prophanationis templi, quamvis septem diebus durante purificatione permanferit in templo. Hunc autem iuxta legem se purificantem, volentes iuxta legem illum iudicare, legem contumelia afficientes. Neque enim inquit Chryso. legis erat percutere, occidere, infidiari.

Superueniens autem Tribunus Lysias cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, iubens accusatores eius ad te venire, à quo poteris ipse iudicans de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. Adiecerunt autem et Iudæi, dicentes hæc ita se habere.

Accusat etiam Lysiam Tribunum, qui superueniens cum percuteretur Paulus, magna vi illum è manibus eorum eripuit. Cui nec conveniebat hanc rem cõtra legem nostram facere, quam tamen fecit, ut ait Chryso. Ex quo poteris diiudicans de his omnibus cognoscere, de quibus nos accusamus illum. Græcè est ἀναξιῶνας, quod magis hic quadrabat, interrogas, siue facta interrogatione, quàm diiudicans. Ad hæc autem adiecerunt Iudæi, asserentes hæc ita se habere.

Respondens autem Paulus (annuente sibi præside dicere.) Ex multis annis te esse iudicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies quàm duodecim, ex quo ascendi adorare in Ierusalem. Et neque in templo inuenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, neque in ciuitate: neq; probare possunt tibi de quibus nunc me accusans.

Paulus autem ad hæc minimè tacet, sed annuente præside liberè ad hæc singula respondet. Sciens te ex multis annis huic genti cõstitutum esse iudicem, tribus ad minus annis, æquiore animo spero me de rebus meis satisfacturum: Græcè, ἐνθυμότερον τὰ παρ' ἑμαυτῶ, seu πεισ-

CAP. XXIIII. IN ACTVS

ἐμαυτῆ ἀπολογῆμαι, id est, æquiore animo pro mea causa respondeo. ἀπολογῆμαι enim præsentis est temporis: inde ἀπολογία, oratio, qua se reus corâ iudice defendit. Non sunt inquit Chrysost. hæc adulationis verba, testificare iustitiam iudici, sed illa magis, quòd multa pace potiantur per eum. Satisfactorus itaque Paulus tribus obiectis, cuiq; sigillatim respondet: sciebat enim nihil eorum fecisse, quorum accusabatur. Primo sic respondet obiecto: Quoniam si quam fecisset in vrbe Ierosolyma seditionem, ipse præses sciuisset, quia à duodecim diebus Ierusalem ascendisset, ideo recentissima esse seditionem, quæ ignorari propterea tam citò non poterat. Verùm quia accusator non poterat recentem fuisse seditionem probare, mendacium finxit, quòd videlicet Paulus omnibus Iudæis in vniuerso orbe dispersis mouerat seditionem. Cui satisfacit Paulus, quasi per hoc rationem reddens: Tantum abest vt seditionem in Iudæos propter eorum legem concitasset, quia pro legis tuitione & impletione ascendi adoraturus iuxta legem in templum. At neque in templo, neque in Synagoga, neque in ciuitate inuenerunt me cum aliquo disputantem, aut concionantem, neque tumultum aut concursum quenquam ab aduëtu meo possint probare fuisse in vrbe, nisi quem ipsi aduersum me iniuste fecerunt.

Confiteor autem hoc tibi, quòd secundum sectam quam dicunt hæresim, sic deseruio patri & Deo meo, credens omnibus que in lege & prophetis scripta sunt, spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant resurrectionem futuram iustorum & iniquorum: in hoc & ipse studeo sine offenculo conscientiam habere ad Deum & ad homines semper.

Aduerte quòd idem est ἀπειθὶς Græcè, quod secta Latinè: quomodo igitur dicit, secundum sectam, quâ dicunt hæresim. Sciendum itaque quòd Græcè est, κατὰ τὴν ὁδόν, id est, iuxta viam, pro secundum sectam. Pro eo autè quod dicit, patri & Deo meo, Græcè est, τῷ θεῷ πατρί & τῷ κυρίῳ μου, id est, Deo patri siue paterno meo, scilicet quem coluerunt patres mei. Hic igitur Paulus ad secundum respondet obiectum, de secta scilicet Nazarenorū.

Vnde

Vnde Beda: Sic deseruio patri Deo: non enim conuenit eum qui Græcè locutus est, dicere sectam quam dicunt hæresim, sed deseruio patri siue patrio Deo secundū illam viam, quam increduli hæresim, id est, sectam vocâr, quasi magis habeant pertinaciâ quælibet sectandi, quàm industriam recta cognoscendi, scilicet veram sectam Nazarenorum, quæ iuxta legem & prophetas ortū habuit. In quo ostendit eundem esse Deum veteris & noui testamenti, quem lex & prophetæ nunciauerunt, & quem Paulus in sua secta prædicabat, asserens se credere vniuersis quæ in lege Moyli & prophetis scripta sunt: in quibus latenter Christum induxit. Sed interim in sermone de resurrectione versatur, quam hi ab exordio oppugnabant, quo probato facile innuit Christum resurrexisse: quem & Iudæi, & præsertim Pharisei expectant in resurrectione mortuorum, in qua iusti in æternum præmium accipient salutis, iniqui verò damnationis. In hoc & ipse studeo sine offenculo conscientiam habere, &c. Græcè est, ἐν τῷ τῷ δὲ αὐτοῦ ἀδικῶν ἀπεδοκαστοῦ δὲ αὐτοῦ ἰχθῶν, id est, interim autem meditor conscientiam habere inoffensam. ἀδικῶν enim meditari est, & exercere se in re aliqua.

Post annos autem plures elemosynas facturus in gentem meam veni, & oblationes & vota, † in quibus inuenerūt me purificatum in templo, non cum turba, neq; cum tumultu. Et apprehenderunt me, clamantes, & dicentes: Tolle inimicum nostrum. Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare si quid haberet aduersum me, aut hi ipsi dicant si quid inuenerint in me iniquitatis, cum stem in concilio, nisi de vna hac solūmodo voce, qua clamauit inter eos stans: Quoniam † de resurrectione mortuorum ego iudicor hodie à vobis.

Tertio satisfacit obiecto, quo templum prophanasse insimulabant Paulum, & ipsum violare nitentem. Ascenderat enim post plures annos Ierolimam, vt pote 23. annos à sua conuersione. Cur autem ascēderit, insinuat, quia adoraturus genti suæ elemosynas longo collectas labore facturus, & oblationes ac vota templo legis inuitu oblaturus, quo nō seditionis me accusare possunt, aut

† Su. 21. e.

† Su. 23. b.

aut templi prophanationis, imò honoris. In quibus faciendis me inuenerunt absq; turba & quouis tumultu: & talia deuotè facientè me cõprehenderunt ignominiose. Qui autè me cõprehenderunt Iudæi, quidã ex Asia erant, quos oportebat hic præsentès adesse, vt si quid cõtra me haberent, corã te asserrèt: vel qui nunc palàm accusant, dicat quid in me iniustum inuenerint, cùm stem in concilio pro vnica voce qua clamaui: De resurrectione mortuorum ego iudicor. Super quod Raba, hoc per antiphrasim. Sciebat enim hoc eis placere, quasi dicat, nihil commisi, nisi quia prædicaui quod & ipsi credunt. Hæc erat inquit Chrysostr. abundans iustificatio, nõ fugere ab accusatoribus, sed paratum esse ad reddendum rationem omnibus. De resurrectione inquit, mortuorũ ego hodie iudicor à vobis. Et nihil dixit eorum què meritò poterat dicere, quòd infidiati sint, & beneficientem comprehenderint: quod nõ erat prophanare. Nec enim idem sunt adorare & purificari, quod violare & prophanare: quod maximè causam confirmasse videtur.

Distulit autem illos Felix, certissimè sciens de via hac, dicens: Cùm Tribunus Lysias descenderit, audiã vos. Iussitq; Centurioni custodire eum, & habere requiẽ, nec quenquã de suis prohibere ministrare ei.

Felix itaque distulit in præsentiarum ferre sententiã, & hoc dedita opera, cui perspicua erat Pauli innocentia, sed nolens punire illum, nec Iudæos repellere, Tribunal Lysiam finxit expectandum, vt causam apprehensionis Pauli melius agnosceret. Nec necesse habebat expectare Tribunal, à quo audierat per literas de Pauli innocentia. Itaq; tam Tribunal, quàm ipse præses iudicabat Paulum à criminibus sibi impostis liberandum. Iussit tamen Centurioni, vt illum custodiret, Iudæis gratificans, vel etiam expectans pecuniam Iudæis procuratibus à Paulo se accepturum. Hanc autem causatur expectatione, quia Tertullus Lysiam meminerat. Iussit itaq; Centurioni custodiã eius, & ne quempiam sociorũ eius prohiberet eum adire, & quæcunq; vellet ministrare. *Post aliquot autè dies veniẽs Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Iudæa, vocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem*

que est in Christum Iesum. Disputante autem illo de iustitia, & castitate, & de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade, tempore autem opportuno accersiam te simul & sperans, quod pecunia ei daretur à Paulo: propter quod & frequenter accersens eum loquebatur cum eo. Biennio autem expleto accepit successore Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

De Felice & Druilla dictum est cap. 23. superiori. Ex eo autem quod Iudæam Felix haberet uxorem, libèter audiebat Paulum de fide in Christum, quæ veteri testamento vsquequaque conformia erant. Nouerat enim Felix Christi fidem, diligenter instructus ex veteri testamento in his quæ Christianæ sunt fidei. Tanta autè erat verborum Pauli vis, ait Chryso. dum de iustitia, castitate, & futuro iudicio dissereret, vt etiam præsidem attentum redderet, Quamuis autem Felicem Gentilem futuri iudicij memoria perterrefaciat, pecuniæ tamen cupiditas illi ad salutem est impedimento, futuræque mortis delet memoriam: sperabat enim à Paulo se accepturum pecuniam. Quare non magis quærebat quo pacto ante illud tremendum tribunal staret intrepidus, quàm pecuniam, vel Iudæorum fauorem. Et tamen non ita hoc iudicium obliuioni dabat, quin aliquando memoriæ reuocaret, & Paulum accerseret, & cum eo colloqueretur, vsque ad biennium, quo expleto Felici successit Portius Festus. Vt autem Iudæis faueret, Paulum semper vinctum reliquit. Pro quo Græcè est, *χάρητας κατὰ βίβηται τοῖς Ἰουδαίοις*. Verbum Græcum magis significat gratiam à Iudæis inire, quàm illis gratiam præstare, quod miror à multis non animaduersum. Cur autem acceperit successorem, diximus superiori capite.

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Iudæis insidiosè petentibus Paulum, Ierusalem reduci non concedit Festus, sed Cæsareæ accusationem audire & excusationem decreuit. De quibus

Paulus interpellatus Romam appellat,
cuius tamen causam Agrippa audire lætus cupiuit.